

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون سراسری براساس نظریه زمینه‌ای*
**The Failing Process of the University Entrance Applicants based on
Grounded Theory**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۵/۸، تاریخ ارزیابی: ۱۴۰۰/۴/۲۰، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۵/۶

Mojtaba Ashouri, Dr.Shahram Vahedi,
Dr.Rahim Badri, Dr.Yousef Adib

مجتبی عاشوری^۱، دکتر شهرام واحدی^۲، دکتر رحیم
بدری^۳، دکتر یوسف ادیب^۴

Abstract: This study aimed to draw a conceptual model of the failing process of the university entrance applicants. The study was carried out by qualitative method and grounded theory. In this study, the statistical population was all the applicants who had failed the university entrance exam 2020 in different fields of study, in Khodabandeh city, Iran. To this end, 12 applicants of the university entrance exam 2020 in different fields were selected by purposive sampling. They had failed the examination once or twice before. The data were collected through semi-structured in-depth interview. To analyze the data, first, the study used open and axial coding to place the relevant categories into a paradigm model, which is casual factors, contextual, confounding, strategies and consequences. Then, the main category of the research was extracted in the selective coding phase. The results of the research identified 110 sub-themes and 18 main themes. The main category extracted from the themes was "motivation of success in the university entrance exam". This study drew the conceptual model and identified the components related to the failing and how they interact with each other. The results indicated that motivation of the success could link the causal factors, contextual, confounding and strategies.

Keywords: failing, psycho-educational, grounded theory.

چکیده: پشت کنکوری پدیده‌ای رایج در بین داوطلبان آزمون سراسری است که عوامل متعددی در آن نقش دارد. هدف از پژوهش حاضر طراحی الگوی مفهومی فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون سراسری دانشگاه‌ها بود. این پژوهش به روش کیفی و نظریه زمینه‌ای (مبتنی بر رویکرد کوربین و اشتراوس) انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل همه داوطلبان پشت کنکوری آزمون سراسری سال ۱۳۹۹ از رشته‌های تحصیلی مختلف از شهرستان خدابنده بود. بدین منظور ۱۲ نفر از شرکت‌کنندگان کنکور سال ۱۳۹۹ با رشته‌های مختلف که تجربه یک یا دو سال پشت کنکور را داشتند، به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. روش جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا کدگذاری باز و محوری انجام گرفت و طبقه‌های مربوط در الگوی پارادایمی یعنی عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها جای گرفتند. سپس، در مرحله‌ی کدگذاری انتخابی، طبقه مرکزی پژوهش استخراج گردید. نتایج پژوهش ۱۱۰ مضمون فرعی و ۱۸ مضمون اصلی را مشخص ساخت که طبقه مرکزی استخراج شده از مضامین، «انگیزش موفقیت کنکور» بود. با ترسیم الگوی مفهومی پژوهش، مؤلفه‌های مرتبط با پشت کنکوری و چگونگی تعامل آن‌ها با یکدیگر مشخص گردید. نتیجه مطالعه حاضر نشان داد که انگیزش موفقیت در کنکور بین عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر و راهبردها ارتباط ایجاد می‌کند. به طوری که عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر به واسطه انگیزش موفقیت در کنکور و همچنین راهبردها منجر به پشت کنکور ماندن می‌شود که این امر دارای پیامدهای روانی و تحصیلی است.

کلمات کلیدی: پشت کنکوری، روانی-تحصیلی، نظریه زمینه‌ای.

* این مقاله مستخرج از رساله دوره دکتری تخصصی رشته روانشناسی تربیتی دانشگاه تبریز می‌باشد.

^۱ دانشجوی دکتری، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، ایران. Ashoori15@yahoo.com

^۲ استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، ایران.

Vahedi117@yahoo.com

^۳ استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، ایران.

Badri_rahim@yahoo.com

^۴ استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، ایران.

Yousef_adib@yahoo.com

مقدمه

یکی از دغدغه‌های اصلی هر نوجوان و جوانی پذیرفته شدن در دانشگاه، در رشته مطلوب خویش است (پن^۱، ۲۰۱۶؛ کامیاب^۲، ۲۰۱۵). این امر باعث شده است تا خانواده‌ها در هر شرایطی فرزندان خود را بدون توجه به ویژگی‌های فردی (استعداد و علاقه فرزند) و نیازهای اجتماعی راهی دانشگاه کنند (کیوانفر، ۱۳۸۱). از سوی دیگر، میزان بالای تقاضای آموزش عالی در کشور ما، آزمون سراسری دانشگاه‌ها را به مهمترین رخداد و چالش آموزشی کشور تبدیل کرده است (کاوئی و باقی‌یزدل، ۱۳۹۳)، رخدادی که در آن حجم وسیعی از نیروهای انسانی درگیر هستند و روح و روان بسیاری از افراد جامعه، هزینه و منابع بسیاری را به خود اختصاص داده و از رویدادهای اصلی کشور شناخته می‌شود (قلی‌پور، شجاعی و شکوهی، ۱۳۸۴). کنکور^۳ نام آزمونی است که برای سنجش علمی و آموزشی داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها در برخی کشورها مانند ایران، چین، ژاپن، ترکیه و کره جنوبی برگزار می‌شود. در این آزمون رقابت بیشتری برای ورود به دانشگاه وجود دارد (پارساپژوه، ۱۳۷۹).

براساس گزارش معاون وزیر علوم و رئیس سازمان سنجش آموزش کشور، حدود ۵۰ درصد داوطلبان کنکور سراسری دانش‌آموز و ۵۰ درصد نیز داوطلبان پشت‌کنکوری سال‌های قبل هستند. داوطلبان پشت کنکور کسانی هستند که یک‌بار و یا بیشتر کنکور را تجربه کرده‌اند اما به دلیل این که نتیجه مطلوب خود را کسب نکرده‌اند، خواهان شرکت در کنکور سال دیگر می‌باشند تا به هدف موردنظر خود دست یابند. بیشترین پشت کنکوری‌ها از گروه امتحانی علوم تجربی هستند، به طوری که در کل ۶۳/۵ درصد شرکت کنندگان کنکور را گروه علوم تجربی تشکیل می‌دهند (خبرگزاری آنا، ۱۳۹۶). عوامل مختلفی مانند اقبال اجتماعی به رشته‌های این حوزه، اشتغال و غیره باعث شده است تا بیشترین داوطلبان پشت کنکوری‌ها از گروه تجربی و کمترین شانس قبولی در دانشگاه‌ها را داشته باشند. به این ترتیب، در مقایسه با دهه ۸۰، رقابت در کنکور از تصاحب صندلی خالی به تصاحب صندلی با کیفیت تبدیل شده است. چرا که در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ رقابت بر سر تصاحب صندلی‌های خالی دانشگاهی بود (خبر آنلاین، ۱۳۹۶). در این زمینه، حبیبی (۱۳۹۴) معتقد است موفقیت در کنکور به عنوان اولین مرحله در راه رسیدن به تحصیلات عالی، می‌تواند تا حدی دست‌یابی به مشاغل و جایگاه اجتماعی قابل قبول را تسهیل کند و عدم موفقیت ممکن است برای دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها به منزله از دست دادن جایگاه اجتماعی، بیکاری و رفتن به سربازی (پسران) و غیره در نظر گرفته شود. همه

^۱. Pan

^۲. Kamyab

^۳. Conkur

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون...

این عوامل موجب می‌شود که انتظاراتها برای موفقیت (هم به شکل انتظار دانش‌آموزان از خودشان و هم انتظاراتها و توقع‌های والدین در رابطه با وضعیت تحصیلی فرزندان) در تحصیل و مدرسه افزایش یابد. اگر چه وجود این انتظارات در حد معقول می‌تواند ترغیب‌کننده دانش‌آموزان به تلاش بیشتر در زمینه تحصیل باشد و عملکرد تحصیلی آن‌ها را ارتقاء دهد، اما اگر این انتظارات تحصیلی (هم انتظار خود و هم انتظارات والدین) از حدی فراتر رود موجب استرس در دانش‌آموزان می‌شود و عملکرد تحصیلی و سلامت روانی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این وضعیت در بین داوطلبان ورود به دانشگاه سایر کشورها هم دیده می‌شود.

شواهد پژوهشی خارج از کشور نیز حاکی از آن است که بین انتظارات بالای تحصیلی و استرس تحصیلی در بین دانش‌آموزان رابطه وجود دارد، به طوری که انتظارات دانش‌آموزان از خود و انتظارات دیگران از آن‌ها استرس تحصیلی آن‌ها را برجسته می‌سازد (آنگ^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). به عنوان مثال، وجود فشار برای کسب نمرات خوب و رسیدن به شغل سطح بالا در دانش‌آموزان سنگاپوری بسیار بالا است (هو و ییپ^۲، ۲۰۰۳). چنین حالتی در دانش‌آموزان ژاپنی نیز وجود دارد (آنگ و همکاران، ۲۰۰۹). به علاوه، شرایط عاطفی و اقتصادی خانواده (لیو، کیو و مورگان^۳، ۲۰۱۹) و برآورده کردن انتظارات افراد مهم در زندگی نیز به عنوان یکی دیگر از منابع استرس تحصیلی دانش‌آموزان مطرح شده است (آنگ و همکاران، ۲۰۰۹). زیرا دانش‌آموزان از خود انتظار دارند که از نظر تحصیلی عالی عمل کنند تا بتوانند انتظارات والدین را برآورده و رضایت آنان را جلب کنند که این امر موجب استرس می‌گردد. بنابراین، با توجه به اهمیت موفقیت در کنکور برای جامعه، خانواده‌ها و داوطلبان، بررسی علل و عوامل مؤثر بر آن مهم است. موفقیت تحصیلی و به طور ویژه دست‌یابی به آموزش عالی به علل و عوامل بسیاری بستگی دارد (گاماریس و سمپیو^۴، ۲۰۱۳؛ مرشو، بیشو و تگین^۵، ۲۰۱۳). در خصوص عوامل و انگیزه‌های اساسی داوطلبان برای ورود به آموزش عالی عواملی چون لزوم فراگیری آموزش‌های تخصصی برای تصدی مشاغل متعدد، تحرکات اجتماعی، ایجاد درآمد بالاتر، ایفای نقش شهروندی، شوق به یادگیری و دانستن نقش دارند (سبحانی‌نژاد، شاه‌حسینی، هاشمی محمدآبادی، خدابنده اوپلی، ۱۳۹۲). به علاوه، سلیمی و پاسالاری (۱۳۹۶) معتقدند که کیفیت دوره‌های تحصیلی، شرکت در کلاس‌های کنکور و یا خواندن محتواهای آموزشی در شرایط زمانی خاص و با اولویت‌های ویژه توسط افراد، می‌تواند بر موفقیت در کنکور تأثیرگذار باشد. به اعتقاد

---

۱. Ang

۲. Ho & Yip

۳. Liu, Ku, & Morgan

۴. Guimarães & Sampaio

۵. Mersha, Bishaw, & Tegegne

آن‌ها اگر موفقیت در آزمون ورودی دانشگاه‌ها را نوعی از موفقیت تحصیلی بدانیم، یافته‌های پژوهشی زیادی نشان می‌دهند که موفقیت تحصیلی هم از ساختارهای دانشی و هم از عوامل محیطی و موقعیتی مانند جهت‌گیری‌های انگیزشی، فرهنگ یادگیری، زمینه‌های اجتماعی و آموزشی متأثر است. همچنین، آنچه قابل توجه است این است که شرایط قبولی در کنکور در ایران برای تمامی افراد یکسان نیست و در بسیاری از موارد ممکن است فردی با تراز علمی کمتر، جایگاه علمی بهتری به دست آورد. به عبارتی، سهمیه‌ها تأثیر به‌سزایی در قبولی افراد دارند (کاوه‌ئی و باقی‌یزدل، ۱۳۹۳). از سوی دیگر، با توجه به اینکه نظام آموزشی ایران برای رده‌بندی پیشرفت در مقاطع تحصیلی و موفقیت تحصیلی تأکید فزاینده‌ای بر امتحان دارد، عدم آگاهی از راهبردهای مطالعه و اضطراب امتحان به خصوص در سال‌های تحصیلی دوره نوجوانی و متوسطه (داوطلبان کنکور)، یکی از اصلی‌ترین نگرانی‌های خانواده‌ها و آموزش و پرورش بوده است. به طوری که بسیاری از داوطلبان به علت استرس‌های مربوط به قبولی در کنکور آسیب‌های روحی و جسمی می‌بینند. با توجه به عوامل یاد شده، بررسی پیامدهای پدیده پشت کنکوری نیز حائز اهمیت است.

در زمینه پیامدها و آثار روحی و روانی قبول نشدن داوطلبان کنکور، معتمدی (۱۳۸۵) بر این باور است که گذشته از پیامدهایی که کنکور برای دانش‌آموزان و یا داوطلبانی که برای بار اول در آن شرکت می‌کنند می‌تواند داشته باشد، عدم موفقیت تحصیلی تجربه‌ای است که اکثر پشت کنکوری‌ها با آن مواجه می‌شوند، با این حال این تنها یک تجربه نیست؛ بلکه پدیده پشت کنکوری برای بسیاری از داوطلبان کنکور با پیامدهای روحی-روانی همراه است. در این راستا، رحیمی (۱۳۸۱) نیز معتقد است که تأثیر منفی کنکور در شرایط روانی راه‌نیافتگان به دانشگاه امری قطعی تلقی می‌شود. حج فروش (۱۳۸۱) نیز به مواردی همچون یأس، افسردگی و از دست دادن روحیه اعتماد به نفس به عنوان پیامدهای منفی قبول نشدن در کنکور اشاره کرده است؛ به اعتقاد وی کنکور به عزت نفس ۹۰ درصد از راه‌نیافتگان آسیب می‌زند. همچنین، ابوالحسنی، اسماعیلی و اسکندری (۱۳۸۹) در بررسی‌های خود دریافته‌اند که مهم‌ترین ویژگی مؤثر در عدم موفقیت پذیرفته نشدگان کنکور، استرس، اضطراب، ترس و احساس گناه بودند.

عدم موفقیت یا به عبارتی شکست در کسب رتبه مناسب و تجربه پدیده پشت کنکوری بخشی از فرآیند کنکور محسوب می‌شود که عده‌ای از متقاضیان ورود به دانشگاه آن را تجربه می‌کنند. داوطلبان پشت کنکور کسانی هستند که یک‌بار و یا بیشتر کنکور را تجربه کرده‌اند اما به دلیل این که نتیجه مطلوب خود را کسب نکرده‌اند، خواهان شرکت در کنکور سال دیگر می‌باشند تا به هدف موردنظر خود دست یابند (امیدیان، رحمتی و فرهادی راد، ۱۳۹۷). هر چند که عدم موفقیت تحصیلی تجربه‌ای است که اکثر پشت کنکوری‌ها با آن مواجه می‌شوند، با این

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون...

حال تنها تجربه نیست. چرا که پدیده پشت کنکوری برای بسیاری از داوطلبان کنکور با پیامدهای روحی-روانی نیز همراه است.

در کل، پژوهش‌های محققان بیانگر اهمیت مطالعه علل موفقیت در کنکور (امیدیان، رحمتی و فرهادی‌راد، ۱۳۹۷؛ حج فروش، ۱۳۸۱؛ چان و بری^۱، ۲۰۱۴؛ رای و گراهام^۲، ۲۰۲۰؛ سجادی، کرمدوست، درانی، مقدم‌زاده و صالحی، ۱۳۹۶؛ شوورس و کینسمان^۳، ۲۰۱۷؛ نریمانی و میری ۱۳۹۶؛ نوربخش و حائری، ۱۳۹۰) و به ویژه پدیده پشت کنکوری (ابوالحسینی و همکاران، ۱۳۸۹؛ یارمحمدیان و سهرابی، ۱۳۸۴) است. با این حال، جستجوهای پژوهشگران مطالعه حاضر در زمینه الگوی مفهومی علل پشت کنکوری داوطلبان با استفاده از رویکرد نظریه زمینه‌ای در داخل و خارج از کشور، پژوهشی را نشان نداد. در حالی که پشت کنکوری، یک پدیده پیچیده و مبتنی بر علل متعدد است و قضاوت درباره علل آن، نیازمند داشتن نگاهی سیستماتیک و همه جانبه است. چنین پدیده‌هایی را نمی‌توان به یک دسته یا دسته محدودی از عوامل نسبت داد. از طرفی، پژوهش کیفی محقق را قادر می‌سازد تا به تجارب درونی مشارکت کنندگان در پژوهش دست یابد و به چگونگی شکل‌گیری معانی در فرهنگ پی ببرد. همچنین، جمع‌آوری اطلاعات به شکل انعطاف‌پذیر و بازپاسخ از فراگیران باعث می‌شود مدل مفهومی پژوهش طراحی شود و با فرهنگ و شرایط اجتماعی یادگیرندگان تناسب بیشتری داشته باشد (کوربین و اشتراوس^۴، ۲۰۰۸). به علاوه، انعطاف‌پذیری و پویایی بیشتر پژوهش کیفی نسبت به ساختار پژوهش کمی می‌تواند به نتایج جدیدتری منجر شود. برنز و گرو (۱۹۹۱)، نقل از ادیب حاج‌باقری، پرویزی و صلصالی، ۱۳۹۲) اذعان داشته است که نظریه زمینه‌ای می‌تواند برای کسب دیدگاه جدید در مورد زمینه‌های تحقیقاتی آشنا به کار رود. بدین منظور در این پژوهش سعی شده است به روش کیفی سهم انواع متغیرهای دخیل در پدیده پشت کنکوری مشخص شود تا به سؤال‌های زیر پاسخ داده شود.

۱- عوامل پدیده پشت کنکور ماندن بر اساس تجارب زیسته داوطلبان آزمون سراسری

شهرستان خدابنده چگونه است؟

۲- الگوی مفهومی فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون سراسری چگونه است؟

روش پژوهش

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر فهم فرایند پشت کنکوری و کشف عوامل مؤثر بر آن از طریق پرسش از داوطلبان پشت کنکور و نیز ارائه الگویی برای این فرایند بود، جهت انجام پژوهش از روش کیفی و نظریه زمینه‌ای با رویکرد کوربین و اشتراوس (۲۰۰۸) استفاده شد.

1. Chan & Bray

2. Ray & Graham

3. Showers & Kinsman

4. Corbin & Strauss

جامعه آماری پژوهش شامل همه داوطلبان پشت کنکوری آزمون سراسری سال ۱۳۹۹ از رشته‌های تحصیلی مختلف از شهرستان خدابنده بود. همچنین، نمونه پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و انتخاب نمونه تا مرحله اشباع ادامه پیدا کرد. یعنی انتخاب نمونه تا جایی ادامه پیدا کرد که طبقه‌بندی‌ها و مضامین جدیدی از مصاحبه‌ها آشکار نشدند. منظور از اشباع داده‌ها، این است که با تکرار مصاحبه‌ها و ادامه جمع‌آوری داده‌ها، اطلاعات جدیدی به داده‌های جمع‌آوری شده قبلی افزوده نشود. اشباع نظری در نظریه زمینه‌ای زمانی اتفاق می‌افتد که هیچ طبقه جدیدی از فرایند کدگذاری ایجاد نشود و داده‌های جمع‌آوری شده جدید، چیزی به طبقات و روابط آن‌ها با یکدیگر و روابط آن‌ها با طبقه‌ای مرکزی اضافه نکند که در این صورت نمونه‌گیری برای آن طبقه پایان می‌یابد. در مطالعه حاضر، نظریه در حال تکوین و اشباع نظری طبقات به عنوان شاخص‌هایی برای تعیین حجم نمونه و اتمام نمونه‌گیری در نظر گرفته شد و نمونه‌گیری پس از رسیدن به اشباع نظری و مطرح نشدن موضوعات جدید و کامل شدن مضامین خاتمه یافت.

نمونه مورد مطالعه شامل ۱۲ نفر از داوطلبان پشت‌کنکوری از رشته‌های تحصیلی مختلف بود که در دامنه سنی ۱۸ تا ۲۱ سال قرار داشتند و دارای تجربه یک یا دو سال شرکت در آزمون سراسری بودند (جدول ۱). شرکت‌کنندگان شامل ۶ نفر از مراجعه‌کنندگان مؤسسه‌های کنکوری کانون قلم‌چی و مؤسسه گاج، ۴ نفر از مرکز مشاوره تحصیلی-تربیتی رهگشا، و ۲ نفر از مراجعه‌کنندگان کتابخانه فجر شهر خدابنده استان زنجان بودند. از این تعداد ۶ نفر پسر و ۶ نفر دختر به صورت هدفمند انتخاب شدند. به علاوه، معیارهای ورود به پژوهش «تجربه شرکت یک یا دو سال در کنکور» بود. لازم به ذکر است که براساس خودگزارش‌دهی شرکت‌کنندگان، داشتن هرگونه مشکل یا بیماری جسمی یا روانی که مانع پاسخگویی به سؤالات مصاحبه می‌شد از معیارهای خروج شرکت‌کنندگان از پژوهش بود.

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان پژوهش

کد شرکت‌کنندگان	وضعیت فعلی فرد	جنسیت	دفعات شرکت در کنکور
۱	گروه علوم تجربی	پسر	یک بار
۲	گروه علوم تجربی	دختر	یک بار
۳	گروه علوم تجربی	پسر	یک بار
۴	گروه علوم تجربی	دختر	دو بار
۵	گروه علوم تجربی	پسر	دو بار
۶	گروه علوم تجربی	دختر	دو بار
۷	گروه ادبیات و علوم انسانی	پسر	دو بار
۸	گروه ادبیات و علوم انسانی	دختر	یک بار

کد شرکت‌کنندگان	وضعیت فعلی فرد	جنسیت	دفعات شرکت در کنکور
۹	گروه ادبیات و علوم انسانی	دختر	یک بار
۱۰	گروه ریاضی و فیزیک	پسر	دو بار
۱۱	گروه ریاضی و فیزیک	پسر	یک بار
۱۲	گروه ریاضی و فیزیک	دختر	یک بار

جمع‌آوری داده‌ها به شیوه مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته انجام شد. نخست تلاش شد تا اعتماد و اطمینان دو طرفه بین مصاحبه‌شوندگان و پژوهشگر برقرار شود. مصاحبه‌ها در مرکز مشاوره تخصصی تحصیلی-تربیتی رهگشا در سطح شهر که یک فضای آرام بود، انجام شد. سپس با استفاده از ضبط صوت، مصاحبه‌ها ضبط و بعد از پایان هر مصاحبه، تمام محتوای آن به شکل نوشتاری تبدیل شد. در جریان مصاحبه‌ها از هر یک از شرکت‌کنندگان سه سؤال کلی «تجربه خود را از پشت کنکور ماندن بیان کنید، در مورد دلایل پشت کنکور ماندن خود توضیح دهید، و پشت کنکور ماندن چه تأثیراتی بر زندگی خصوصی و تحصیلی شما گذاشته است؟» پرسیده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز بر اساس روش‌شناسی کوربین و اشتراوس (۲۰۰۸) انجام شد.

روش‌شناسی نظریه زمینه‌ای شامل سه نوع کدگذاری باز، محوری و انتخابی است. در راستای این فرایند، ابتدا کدگذاری باز و محوری انجام گرفت و طبقات مربوط در الگوی پارادایمی یعنی عوامل علی، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها مشخص شدند. سپس، در مرحله کدگذاری انتخابی، طبقه مرکزی یا مضمون محوری پژوهش استخراج گردید. طبقه مرکزی، توصیف‌گر چگونگی و تبیین‌گر چرایی پدیده مورد نظر است (کوربین و اشتراوس، ۲۰۰۸). به علاوه، برای ارزیابی قابلیت اعتماد نتایج، شاخص‌های باورپذیری^۱، قابلیت اطمینان^۲، تأییدپذیری^۳ و انتقال‌پذیری^۴ مدنظر قرار گرفتند. جهت دستیابی به معیارهای یادشده، رونوشت‌های مصاحبه و گزارش پژوهش برای شرکت‌کنندگان ارسال شد تا موافقت یا مخالفت آن‌ها با مطالب ذکر شده و یافته‌های پژوهش مشخص گردد. به علاوه، به منظور تضمین قابلیت اطمینان یافته‌ها تلاش شد تا فرایندها و تصمیم‌های مربوط به پژوهش به طور مستند و واضح در متن پژوهش تشریح شود. در نهایت، در مورد ملاک تأییدپذیری نتایج، یافته‌ها با پیشینه پژوهش مقایسه شد و با استناد به بحث‌های نظری در تبیین آن‌ها

۱. credibility

۲. dependability

۳. confirmability

۴. transformability

اقدام شد. سرانجام، در این پژوهش به منظور حفظ حقوق مشارکت‌کنندگان و رعایت اصول اخلاقی، اهداف و شیوه مطالعه برای مشارکت‌کنندگان شرح داده شد و رضایت آن‌ها برای شرکت در مصاحبه‌ها و ضبط محتوای جلسات جلب گردید. همچنین، به منظور رعایت اصل رازداری و محرمانه ماندن اطلاعات، مصاحبه‌ها از طریق کد و بی‌نام انجام شد.

یافته‌ها

جهت استخراج مفاهیم اصلی ابتدا مصاحبه‌ها انجام شد. پس از تبدیل مصاحبه‌های به-دست‌آمده به صورت نوشتاری، کدهای آن استخراج گردید. مفاهیم فرعی از هر مصاحبه استخراج و پس از آن در مفاهیم کلی‌تری طبقه‌بندی شدند. به طوری که ۱۱۰ مضمون فرعی و ۱۸ مضمون اصلی به دست آمد (جدول ۲ را ملاحظه نمایید). در ادامه، عوامل علی، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها با ذکر نمونه‌ای از نقل قول شرکت‌کنندگان پژوهش توضیح داده می‌شود.

عوامل علی: عواملی که به صورت مستقیم بر مفهوم محوری یعنی انگیزش موفقیت در کنکور اثر می‌گذاشتند. مانند روش‌های مطالعه و ویژگی روانی فرد که بر موفقیت در کنکور اثر می‌گذارد. داوطلبی که انتظار شانس و معجزه و یا فرصت تقلب دارد، با داوطلبی که به دنبال برنامه‌ریزی و تلاش است به طور یکسان از مرحله کنکور عبور نمی‌کنند. در این زمینه شرکت‌کننده‌ای بیان کرد که «هدفم قبولی در رشته پزشکی بود و انتخاب رشته هم نکردم تا برای رسیدن به این هدفم از سد کنکور بعدی بگذرم». یا شرکت‌کننده دیگری اذعان داشت «تصادف پدرم باعث شد نتونم خوب درس بخونم و پشت کنکور بمانم».

عوامل زمینه‌ای: عواملی مانند فضای خانوادگی، تجربه‌های پیشین و ناکامی‌ها و شکست‌ها و موفقیت‌های فرد بر عوامل علی تأثیر می‌گذارند و نحوه کوشش و برنامه‌ریزی‌های داوطلبی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بدین جهت این عوامل به نام عوامل زمینه‌ای تقسیم‌بندی شدند. در این باره شرکت‌کننده‌ای گفت «خانه‌مان خیلی شلوغ بود و نمی‌توانستم برای کنکور تمرکز کنم». یا شرکت‌کننده دیگری بیان کرد «مشاوره مدسه‌مان در باره کنکور صحبت نمی‌کرد و به ما چیزی یاد نمی‌داد. اگر به ما یاد می‌داد چطور برای کنکور بخونیم رتبه بهتر می‌شد».

عوامل مداخله‌گر: منظور شرایط زمینه‌ای عمومی است که بر راهبردهای پدیده پشت‌کنکوری تأثیر می‌گذارد. عواملی مانند شرکت در آزمون‌های آزمایشی، شرکت در کلاس‌های آمادگی کنکور، توانایی حافظه و درک و فهم دروس، نوع رشته تحصیلی و منابع کمک‌درسی که می‌توانستند همراه با راهبردها و زمینه‌ای بر عملکرد افراد اثر بگذارند در دسته عوامل مداخله‌گر جای گرفتند. در این مورد شرکت‌کننده‌ای گفت «به نظر من چون تو کلاس‌های آزمایشی شرکت نکردم پشت کنکوری شدم. یکی از دوستانم که کلاس کنکور می‌رفت، از دانشگاه قبول شد».

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون...

شرکت‌کننده دیگری اذعان داشت «رشته من (یعنی تجربی) اونقدر خواهان داره که همیشه از رشته خوبی قبول شد اما خواهرم که انسانی می‌خوند راحت تونست قبول بشه».

راهبردها: عبارت است از عواملی که در مسیر تلاش برای موفقیت در کنکور به وسیله داوطلبان آزمون به کار گرفته می‌شود تا به احساس خوشایند یا ناخوشایند از چگونگی برخورد با مفهوم اصلی به نام پیامد منجر شود. این عوامل حین تأثیرپذیری از عوامل علی و عوامل زمینه‌ای، خودشان بر پیامدها اثر می‌گذارند. راهبردها به نحوه کارکرد و واکنش‌های داوطلب آزمون در شرایط کنکور می‌پردازد. اینکه فرد چطور و با چه روش‌هایی برای عبور از شرایط پشت‌کنکور برخورد می‌کند در این قسمت قرار می‌گیرد. در این ارتباط شرکت‌کننده این‌گونه گفت «چون پارسال خوب برنامه‌ریزی نکردم، نتونستم قبول شم. اما الان یاد گرفتم چطور برنامه‌مو پیش ببرم». دیگری این‌طور اذعان داشت «همش وقت کم می‌آوردم بشینم برای کنکور بخونم، آخر سرم نتونستم بعضی درسارو خوب بخونم».

پیامدها: به کارگیری راهبردها منجر به ایجاد پیامدها می‌شود. این پیامدها می‌تواند به - عنوان عوامل اثرگذار دیگری مانند زمینه‌ای، علی و راهبردها بر کارکرد بعدی داوطلبان آزمون اثر بگذارد. به عنوان مثال، احساس خوشایند یا ناخوشایند از جریان پشت‌کنکوری می‌تواند بر برنامه‌ریزی و تلاش بعدی داوطلبان کنکور اثر بگذارد. در این مورد شرکت‌کننده‌ای با داشتن نگرش مثبت نسبت به آینده گفت «از اینکه پشت‌کنکوری‌ام خوشحال و راضیم؛ چون این دفعه بهتر میدونم چه جوری تلاش کنم تا به نتیجه دلخواهم برسم و این فرصت برای من ارزشمند».

اما بر عکس، شرکت‌کننده‌ای گفت «وقتی می‌بینم همه دوستانم قبول شدند و از طرف خانواده و دوستان تحت فشار قرار می‌گیرم که چرا سال اول قبول نشدم و مورد مقایسه قرار می‌گیرم، دلسرد و عصبانی می‌شوم».

متغیر مرکزی: مفهومی که تمامی موضوعات استخراج شده را به هم ربط می‌دهد. این مفهوم که در تمامی مصاحبه‌ها مطرح شد و اساس تمامی تلاش‌ها و موضوعات استخراج شده بود، انگیزش موفقیت در کنکور بود. این مفهوم محوری از عوامل علی و زمینه‌ای اثر می‌پذیرفت و خود نیز بر عاملی مانند روش‌های استفاده شده توسط دانش‌آموزان و نتایج تلاش و روش‌های آنان تأثیر می‌گذاشت.

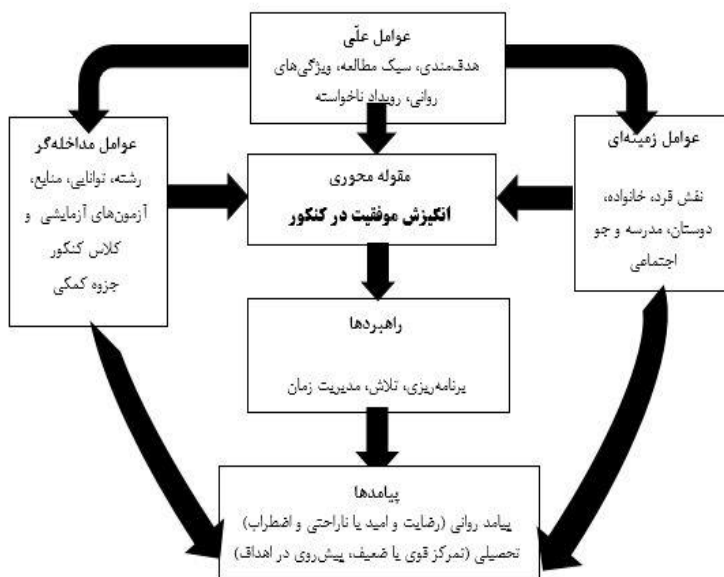
جدول ۲. مضامین فرعی و اصلی فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون سراسری

الگوی پارادایمی	مضامین اصلی	مضامین فرعی
عوامل علی	هدفمندی	هدفمندی، کسب رتبه بهتر، قبولی در دانشگاه مورد علاقه، سردرگمی و تردید در هدف
	سبک مطالعه	روش مطالعه
	ویژگی‌های روانی	خودآگاهی، اعتماد به نفس، انگیزه و علاقه به تحصیل، استراحت و تفریح ناکافی، اضطراب و نگرانی هنگام مطالعه و امتحان تفریح و خوش گذرانی زیاد
	رویدادهای ناخواسته محیطی	فوت مادر بزرگ، تصادف پدر
عوامل زمینه‌ای	نقش فرد	عوامل روانی، ویژگی‌های شخصی، جنسیت، وضعیت اراده، تنبلی
	خانواده	اجبار خانواده، رسوم خانواده، سطح انتظار خانواده، شلوغی منزل و رفت و آمد زیاد، وضعیت مالی و عاطفی خانواده، شرایط نامساعد خانواده
	دوستان	سطح انتظار دوستان، مشکلات با دوستان، رقابت با دوستان‌ها، تشویق دوستان
	جو اجتماعی	فشار اجتماعی و رقابت
	مدرسه	وضعیت امکانات آموزشی مدرسه، توانمندی دبیر، مشاور مدرسه، انتظار مدیر و کادر مدرسه
عوامل مداخله‌گر	رشته امتحانی	تفاوت تلاش برای ورود به دانشگاه در رشته ریاضی و تجربی و انسانی
	کتاب‌ها و منابع کمک درسی	دسترسی به منابع مفید
	آزمون‌های آزمایشی کنکور	دسترسی به آزمون‌های آزمایشی کنکور
	توانایی‌ها	وضعیت حافظه و توانایی فهم و درک دروس
راهنماها	برنامه‌ریزی	برنامه ریزی و سازماندهی مطالب

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون...

الگوی پارادایمی	مضامین اصلی	مضامین فرعی
	تلاش	تلاش و پشتکار
	مدیریت زمان	احساس از دست دادن فرصت، عدم استفاده بهینه از زمان باقی مانده به کنکور، شروع دیرهنگام و تاخیر مطالعه
	مهارت تست زنی	تمرین تست زنی، سرعت در تست زدن
پیامدها	پیامدهای روانی	احساس خوشایند و امید نسبت به فرصت مجدد، ناراحتی و اضطراب پشت کنکوری
	پیامدهای تحصیلی	تمرکز قوی و یا ضعیف، ارزیابی مثبت یا منفی از پیش روی در برنامه درسی

در ادامه، نمودار ۱ الگوی پارادایمی پژوهش را در زمینه فرایند پشت کنکور ماندن شرکت کنندگان پژوهش نشان می دهد.

نمودار ۱. الگوی مفهومی فرایند پشت کنکور ماندن شرکت کنندگان پژوهش

نتیجه گیری

هدف مطالعه حاضر تبیین فرآیند پشت کنکوری داوطلبان آزمون سراسری شهر خدابنده بود. با توجه به محتوای مصاحبه‌ها و عوامل کلی استخراج شده، می‌توان بیان کرد که عوامل متعدد علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدی درگرایش داوطلبان ورود به دانشگاه برای پشت کنکور مانند نقش دارند. همچنین، مقوله مرکزی به دست آمده، انگیزش موفقیت در کنکور است که تمام عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای تأثیرگذار بر پشت-کنکوری را در بر گرفته و نیز پاسخ نهایی به سؤال اصلی پژوهش یعنی عوامل مؤثر بر پشت-کنکوری است.

اولین یافته مطالعه حاضر نشان داد عوامل علی فرآیند پشت‌کنکوری شامل هدف‌مندی، سبک مطالعه، ویژگی‌های روانی و رویدادهای ناخواسته محیطی هستند. به عبارتی، این عوامل استخراج شده از جمله مواردی هستند که به طور مستقیم بر انگیزش موفقیت در کنکور اثر گذاشته‌اند. این یافته با نتایج پژوهش امیدیان و همکاران (۱۳۹۷)، سجادی و همکاران (۱۳۹۶)، سلیمی و پاسالاری (۱۳۹۶) و نریمانی و میری (۱۳۹۶) همسو است. در این زمینه، سلیمی و پاسالاری (۱۳۹۶) معتقدند که به ترتیب مدت زمان مطالعه، عملکرد تحصیلی دوره‌های ابتدایی و دبیرستان، سبک مطالعه بیشترین تأثیر را بر موفقیت در آزمون ورودی دانشگاه‌ها داشته است. سجادی و همکاران (۱۳۹۶) نیز ویژگی‌های فردی همچون خودانگیزگی، موقعیت‌طلبی، هدف‌مندی، سرعت عمل و راهبردهای یادگیری و مطالعه را از جمله عوامل مؤثر بر موفقیت داوطلبان سرآمد در آزمون سراسری دانسته‌اند. زیرا هدف‌گذاری داوطلبان کنکور، مطالعه کنکوری، داشتن اعتماد به خود و داشتن استراحت کافی از جمله عواملی هستند که مستقیماً بر انگیزش آن‌ها اثر گذاشته و داوطلبان را به سوی برنامه‌ریزی و تلاش و پشتکار هدایت می‌کند. در غیر این صورت داوطلب انگیزه کافی برای تلاش و مطالعه نخواهد داشت و در نهایت پشت کنکور ماندن را تجربه خواهد نمود. لازم به ذکر است که نقش رویدادهای ناخواسته‌ای همچون مرگ عزیز نیز در این میان بی‌تأثیر نیست و می‌تواند نتیجه کنکور را تحت‌الشعاع قرار دهد.

یافته دیگر مطالعه حاضر نشان داد عواملی چون نقش خود فرد، هم‌کلاسی‌ها، خانواده، جو اجتماعی، آزمون آزمایشی، کلاس کنکور و نوع رشته عوامل زمینه‌ای اثرگذار بر موفقیت یا عدم موفقیت در کنکور بیان شده‌اند. این یافته با یافته‌های پژوهش امیدیان و همکاران (۱۳۹۷)، سلیمی و پاسالاری (۱۳۹۶)، لیو و همکاران (۲۰۱۹) و نریمانی و میری (۱۳۹۶) که نقش خود فرد، خانواده، مدرسه، دوستان هم‌کلاسی و وضعیت اجتماعی را در موفقیت کنکور مؤثر دانسته‌اند، هم‌راستا است. در این زمینه، امیدیان و همکاران (۱۳۹۷) معتقدند نوع مدرسه و

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون...

ساختار آن، روابط دانش‌آموزان با مدیر و دبیران و کارکنان، رشته تحصیلی با توجه به تعداد داوطلبان و دشواری آن، شرایط خانوادگی، روابط با دوستان، جو اجتماعی برای انتخاب نوع رشته و گرایش و کلاس‌های آمادگی کنکور از عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر بر موفقیت در کنکور هستند. به طوری که جو مدرسه (یعنی کیفیت کلی مدرسه، تعاملات دانش‌آموز-معلم و فشار همسالان) و محیط منزل (حمایت والدینی، روابط دانش‌آموز-والدین و اندازه خانواده) از اهمیت بالایی برخوردارند (لیو و همکاران، ۲۰۱۹). نوربخش و حائری (۱۳۹۰) نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که از بُعد خانوادگی، آینده تحصیلی برای فرزند شخصی که از رده‌های بالای شغلی و تحصیلات عالی در جامعه برخوردار است بسیار روشن است و شانس بسیار بالایی برای ورود به دانشگاه دارد. به طوری که داوطلبانی که به پایگاه اجتماعی-اقتصادی بالاتری تعلق دارند، در مناطق مرفه‌تر زندگی می‌کنند، تعداد اعضاء خانواده آن‌ها کمتر بوده و درآمد ماهیانه خانواده و تحصیلات والدین‌شان بالاتر بوده است، در آزمون رتبه بهتری را کسب کرده‌اند (قلخانباز و خدایی، ۱۳۹۳). بنابراین، می‌توان چنین استدلال کرد که عواملی همچون نقش خود فرد، فضای جامعه، خانواده، مدرسه و ارتباط با دوستان با تأثیرپذیری از عوامل علی مؤثر بر پشت کنکور ماندن، کوشش و برنامه‌ریزی‌های داوطلبان را تحت تأثیر قرار داده است.

یافته سوم مطالعه حاضر نشان داد عواملی مانند شرکت در آزمون‌های آزمایشی، شرکت در کلاس‌های آمادگی کنکور، توانایی حافظه و درک و فهم دروس، نوع رشته تحصیلی و منابع کمک‌درسی به عنوان عوامل مداخله‌گر بر عملکرد افراد اثرگذار بوده‌اند. این یافته با نتایج مطالعات سلیمی و پاسالاری (۱۳۹۶) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان چنین گفت که موفقیت در آزمون ورودی دانشگاه‌ها یا عملکرد دانش‌آموختگان دبیرستانی در کنکور، علاوه بر استعداد و تلاش خود فرد، انباشته‌ای از توانایی‌ها و فرایندهایی است که در دوره طولانی زندگی آموزشی و زیستی افراد پدید می‌آیند. همچنین، برای موفقیت در آزمون ورودی دانشگاه‌ها علاوه بر عوامل پایه‌ای چون پیشینه اجتماعی و آموزشی افراد که سازنده بازخوردها، الگوها و آرزوهای افراد در بستر تحول زیستی و ذهنی آنان است، چگونگی برهم‌گزینی فرایندها در سال‌های آخر دبیرستان نیز اهمیت زیادی دارد. به عنوان مثال، عواملی چون شرکت در کلاس‌های آمادگی آزمون ورودی دانشگاه‌ها، نحوه رویارویی با آزمون‌هایی که به صورت پرسش‌های چهار گزینه‌ای هستند، نقش بسزایی در این زمینه دارند (سلیمی و پاسالاری، ۱۳۹۶).

علاوه بر این، برنامه‌ریزی، تلاش، مدیریت زمان، و مهارت تست‌زنی از جمله مضامینی بودند که به عنوان راهبردهای پدیده پشت کنکوری به دست آمدند. این یافته با نتایج مطالعات امیدیان و همکاران (۱۳۹۷) و نریمانی و میری (۱۳۹۶) همسو است. در ارتباط با این یافته

مطالعه حاضر می‌توان چنین گفت که افراد برای مواجهه با موفقیت تحصیلی و کنار آمدن با عوامل بازدارنده به راه‌حل یا راهبردهایی نیاز دارند که از جمله مهم‌ترین آن تلاش و پشتکار و برنامه‌ریزی است. یقیناً هیچ تلاشی بدون برنامه‌ریزی فعالیت کاملی نخواهد بود، و هر پدیده‌ای به لحاظ کارکردی می‌تواند دارای جنبه‌های مثبت و یا منفی باشد؛ در این میان، موفقیت تحصیلی نیز از این قاعده مستثنا نیست. در نتیجه، می‌توان چنین استدلال کرد که اگر داوطلبان در مسیر تلاش خود برای موفقیت در کنکور به استفاده از راهبردهایی همچون تست‌زنی، مدیریت مناسب زمان، تلاش و مداومت در جهت هدف خویش و داشتن برنامه مجهز نباشند دچار اضطراب، ناامیدی و کاهش تمرکز خواهند شد. در حالی که آگاهی به این راهبردها و عملیاتی کردن آن‌ها می‌تواند باعث افزایش رضایت‌مندی و تمرکز قوی و بالا برای مطالعه گردد. پس، بهره‌گیری از کتاب‌های کمک درسی در مورد ضعف‌های علمی، شناخت ویژگی‌های فردی و برنامه‌ریزی متناسب با شرایط فردی و کنکور و بالاخره تلاش حساب شده و با برنامه می‌تواند به نتایج خوبی در کنکور منجر شود (امیدیان و همکاران، ۱۳۹۷).

همچنین، در الگوی ترسیم شده پژوهش حاضر دو پیامد تحت عنوان پیامدهای روانی و تحصیلی به دست آمد. این نتایج با یافته‌های ابوالحسنی و همکاران (۱۳۸۹)، رحیمی (۱۳۸۱)، حج فروش (۱۳۸۱) و معتمدی (۱۳۸۵) همراستا است. به اعتقاد پژوهشگران موفقیت در تحصیل برای زندگی دانش‌آموزان پیامد یا نتایجی به همراه دارد که می‌توان تحت عنوان ارتقاء طبقاتی و سرخوردگی یاد کرد (نریمانی و میری، ۱۳۸۶). همچنین، رضایت یا عدم رضایت و استرس از جمله پیامدهای دیگر کنکور هستند (امیدیان و همکاران، ۱۳۹۷). یارمحمدیان و همکاران (۱۳۸۴) نیز اذعان داشته‌اند کسانی که در آزمون ورودی دانشگاه پذیرفته شده‌اند، نسبت به کسانی که پذیرفته نشده‌اند، خُلق و خو و نگرش بهتری نسبت به توانایی‌ها و ویژگی‌های مثبت خود دارند. در حالی که اکثریت داوطلبانی که در دانشگاه پذیرفته نشده‌اند، احساس شکست می‌کنند و دچار هیجان‌های منفی مثل ناامیدی، افسردگی، اضطراب، استرس، بدخُلقی و اندوه می‌گردند. پس می‌توان این‌طور استدلال کرد که عدم موفقیت در کنکور می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار گرفته و در نهایت پیامدهای روحی-روانی و تحصیلی برای داوطلبان داشته باشد.

در نهایت، با توجه به محتوای مصاحبه‌ها که مورد تأکید شرکت‌کنندگان بود، پدیده اصلی پژوهش، انگیزش موفقیت در کنکور به دست آمد؛ این پدیده تحت تأثیر عوامل زمینه‌ای، مداخله‌گر و عوامل علی است. این یافته با نتایج مطالعات پژوهشگران سجادی و همکاران (۱۳۹۶) و نریمانی و میری (۱۳۹۶) همسو است. در این زمینه، سجادی و همکاران (۱۳۹۶) بر

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون...

این باورند که موفقیت محصول توانایی‌های گوناگون افراد، مانند توانایی‌های گروهی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی آن‌ها از یک سو و عوامل انگیزشی مانند پشتکار و پاداش از سوی دیگر است. خود موفقیت می‌تواند انگیزه‌ای مستقل برای موفقیت‌های بعدی فرد باشد، یا به عبارتی موفقیت، موفقیت به بار می‌آورد. همچنین، انگیزه موفقیت یا پیشرفت تحصیلی یعنی اینکه فرد تمایل دارد کارش را در زمینه‌ای به خوبی انجام دهد و عملکردش را به طور خودکار ارزیابی کند. پس می‌توان موفقیت تحصیلی را به عنوان دستیابی به اهداف در حوزه تحصیلی فرد قلمداد کرد (نریمانی و میری، ۱۳۹۶). در واقع این یافته را می‌توان چنین تبیین کرد که انگیزه موفقیت در کنکور به عنوان یک مؤلفه محوری و مجزا می‌تواند نقش مهمی در هدایت اثرات عوامل علی، مداخله‌ای و زمینه‌ای بر پیامدهای تجربه شده توسط داوطلبان کنکور داشته باشد. یعنی داوطلب پشت کنکوری که انگیزه بالایی برای مواجهه با مسائل ناگهانی پیش آمده یا شرایط نامساعد منزل دارد، به تلاش خود ادامه داده و با هیجان مثبتی در جهت هدف خویش گام بر می‌دارد.

پژوهش حاضر همانند سایر مطالعات محدودیت‌هایی نیز دارد. به عنوان مثال، با توجه به کیفی بودن روش پژوهش حاضر و نیز نمونه پژوهش حاضر که داوطلبان پشت کنکوری شهر خدابنده بودند، در نتیجه یافته‌ها قابل تعمیم به سایر روش‌ها و داوطلبان کنکور نیست. در این زمینه به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که مطالعاتی با روش‌شناسی کمی انجام دهند، چرا که این کار قدرت تعمیم‌پذیری یافته‌ها را افزایش می‌دهد. براساس نتایج این پژوهش، به خانواده‌ها پیشنهاد می‌شود حمایت عاطفی لازم برای مطالعه و آمادگی کنکور فرزندان، به ویژه پشت کنکوری‌ها را در منزل تدارک ببینند. همچنین، به منظور جلوگیری از کاهش انگیزه و ایجاد شرایط مساعد جهت موفقیت داوطلبان کنکور، توجه به برنامه‌ریزی ویژه از طرف خانواده‌ها و اطرافیان، جامعه و مدارس برای داوطلبان پشت کنکور صورت گیرد. با توجه به نقش انگیزه موفقیت در کنکور، به مشاوران مدارس پیشنهاد می‌شود که انگیزش درونی داوطلبان کنکور را تقویت نمایند تا لذت از آموختن زمینه‌ساز تلاش مداوم، غلبه بر ناکامی‌ها و پیامدهای پشت کنکوری و حرکت به سمت موفقیت در کنکور گردد. در نهایت، نتایج این پژوهش می‌تواند برای مشاوران تحصیلی و برنامه ریزان در جهت شناخت ویژگی‌های روانشناختی داوطلبان پشت کنکور و کمک به آن‌ها سودمند باشد.

منابع:

ابوالحسنی، منصوره؛ اسماعیلی، معصومه؛ و اسکندری، حسین. (۱۳۸۹). بررسی مقایسه‌ای ویژگی استعاره‌های موفقیت‌رته‌های برتر، متوسط و پذیرفته‌نشده‌گان آزمون سراسری. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۴(۱۱)، ۲۴-۹.

ادیب‌حاج‌باقری، محسن؛ پرویزی، سرور؛ صلصالی، مهوش. (۱۳۹۲). روش‌های تحقیق کیفی. تهران: بُشری.

امیدیان، مرتضی؛ رحمتی، امین؛ فرهادی‌راد، حمید (۱۳۹۷). تجربه زیسته شرکت در کنکور با تأکید بر پیامدهای استرس‌زای آن. فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران، ۱۰(۲)، ۱۹-۱.

پارسا‌پژوه، بتسابه. (۱۳۷۹). بررسی عوامل مؤثر بر تمایل دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان برای ورود به آموزش عالی در شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

حبیبی، مجتبی. (۱۳۹۴). تأثیر آموزش مدیریت شناختی رفتاری استرس بر کاهش استرس تحصیلی ناشی از انتظارات شخصی و انتظارات والدین در دانش‌آموزان. مجله روان‌شناسی مدرسه، ۴(۲)، ۳۸-۲۲.

حج فروش، احمد. (۱۳۸۱). آسیب‌های کنکور بر هدف‌های دوره متوسطه و ارائه پیشنهاد برای رفع آسیب‌ها. مجموعه مقالات سمینار بررسی روش‌ها و مسائل آزمون‌های ورودی دانشگاه‌ها، اصفهان.

خبر آنلاین. (۱۳۹۶). کنکور و رقابت بر سر صندلی‌های با کیفیت. برگرفته از:

<https://www.khabaronline.ir/news>

خبرگزاری آنا. (۱۳۹۶). ۵۰ درصد داوطلبان کنکور، پشت‌کنکوری هستند. برگرفته از: <https://ana.ir/fa/news>

رحیمی، حسین. (۱۳۸۱). نگاهی به نتایج نهایی کنکور سراسری سال ۱۳۸۱. پیک سنجش، ۲۹۲، ۷-۳.

سبحانی‌نژاد، مهدی؛ شاه‌حسینی، نجیبه؛ هاشمی محمدآبادی، مجید؛ خداینده‌اولی، عباس. (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر موفقیت دانش‌آموزان استان یزد در کسب رتبه نخست ورود به دانشگاه‌های کشور طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸. فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی، ۳، ۱۹۹-۲۳۴.

سجادی، رضا؛ کرم‌دوست، نوروزعلی؛ درانی، کمال؛ مقدم‌زاده، علی؛ صالحی کیوان. (۱۳۹۶). واکاوی عوامل موفقیت افراد سرآمد در آزمون سراسری. دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۸(۱۶)، ۱۹۰-۱۶۳.

تبیین فرایند پشت کنکوری داوطلبان آزمون...

سلیمی، جمال؛ پاسالاری، حامد. (۱۳۹۶). نقش ویژگی‌های اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموختگان دبیرستانی استان هرمزگان در موفقیت آنان در آزمون ورودی دانشگاه‌ها. *فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی*، ۱۸، ۹۱-۱۲۵.

قلخان‌باز، فاطمه؛ خدایی، ابراهیم. (۱۳۹۳). تأثیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی داوطلبان آزمون سراسری ۱۳۸۹ بر موفقیت تحصیلی آن‌ها. *مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی*، ۴(۵)، ۷۹-۵۵.

قلی‌پور، رحمت‌الله؛ شجاعی، محمدرضا؛ شکوهی، مرتضی. (۱۳۸۴). بررسی نظام‌پذیرش دانشجویان در ایران و ارائه الگوی مناسب. *مجلس و راهبرد*، ۱۲(۴۹ و ۵۰)، ۴۹-۱۱.

کاوه‌ئی، بهروز؛ باقی یزدل، رقیه. (۱۳۹۳). نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی استان تهران در رابطه با حذف آزمون سراسری و جایگزینی آن با سوابق تحصیلی. *مجله پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۲۶، ۷۱-۹۸.

کیوانفر، محمدرضا. (۱۳۸۱). آسیب‌شناسی و عدم تطابق نظام آموزشی با کیفیت سوالات آزمون سراسری. *مجموعه مقالات سمینار بررسی روش‌ها و مسائل آزمون‌های ورودی دانشگاه‌ها، اصفهان*.

معتمدی، عبدالله. (۱۳۸۵). تأثیر کنکور بر سلامت عمومی، عزت نفس و نشانه‌های اختلالات روانی راه‌نیافتگان به دانشگاه. *پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۲(۴۰)، ۷۲-۵۵.

نیرمانی، محمد؛ میری، میرنادر. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی رتبه‌های برتر کنکور: نظریه زمینه‌ای. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۳۸، ۵۹-۷۹.

نوریخس، سیدمرتضی؛ حائری، مجید. (۱۳۹۰). مطالعه جامعه‌شناختی موفقیت در کنکور. *نامه آموزش عالی*، ۴(۱۵)، ۵۷-۳۳.

یارمحمدیان، احمد؛ سهرابی، نادره. (۱۳۸۴). بررسی و مقایسه تأثیر کنکور بر وضعیت روحی و شخصیتی راه‌نیافتگان و راه‌نیافتگان به دانشگاه و خانواده آن‌ها. *فصلنامه مطالعات روانشناختی*، ۱(۲)، ۱۳۶-۱۱۹.

Ang, R. P., Klassen, R. M., Chong, W. H., Huan, V. S., Wong, I. Y. F., Yeo, L. S., & Krawchuk, L. L. (2009). Cross-cultural invariance of the Academic Expectations Stress Inventory: Adolescent samples from Canada and Singapore. *Journal of Adolescence*, 23, 7321-5221.

Chan, C., & Bray, M. (2014). Marketized private tutoring as a supplement to regular schooling: Liberal Studies and the shadow sector in Hong Kong secondary education. *Journal of Curriculum Studies*, 46(3), 361-388.

Corbin, J., & Strauss, A. L. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. California: Sage.

Guimarães, J., & Sampaio, B. (2013). Family background and students' achievement on a university entrance exam in Brazil. *Education Economics*, 21(1), 38-59.

Ho, K. C., & Yip, J. (2003). *YOUTH.sg: The state of youth in Singapore*. Singapore: National Youth Council.

Kamyab, S. (2015). The university entrance exam crisis in Iran. *International Higher Education*, (51).

Liu, D., Ku, H. Y., & Morgan, T. L. (2019). The condition of poverty: A case study of low socioeconomic status on Chinese students' National College Entrance Exam and college enrolment. *Asia Pacific Journal of Education*, 39(1), 113-132.

Mersha, Y., Bishaw, A., & Tegegne, F. (2013). Factors affecting female students' academic achievement at Bahir Dar University. *Journal of International Cooperation in Education*, 15(3), 135-148.

Pan, M. (2016). 17 The College Entrance Examination: From the Selective Examination to the Adaptive Examination. In *Selected Academic Papers of Pan Maoyuan on Higher Education* (pp. 194-198). BRILL.

Ray, A. B., & Graham, S. (2020). A College Entrance Essay Exam Intervention for Students With High-Incidence Disabilities and Struggling Writers. *Learning Disability Quarterly*, 0731948720917761.

Showers, A. H., Kinsman, J. W. (2017). Factors that contribute to college success for students with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 40(2), 81-90.